

Литовка Я. В.,
аспірантка Київського національного університету культури і мистецтв

«WORLD-MUSIC» ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті визначено взаємозв'язок молодіжної культури з фольклором («world music»). Досліджено актуальність національної ідентифікації в епоху глобалізації та зв'язок сучасної національної музичної культури та глобалізаційних процесів.

Ключові слова: World-music, фольклор, культура, музика, глобалізація, національна ідентифікація, індигенізація, автентика.

В статье определена взаимосвязь молодежной культуры с фольклором («world music»). Исследована актуальность национальной идентификации в эпоху глобализации и связь современной национальной музыкальной культуры и глобализационных процессов.

Ключевые слова: World-music, фольклор, культура, музыка, глобализация, национальная идентификация, индигенизация, автентика.

The article defines the relationship of youth culture and folklore («world music»). Relevance of national identity in the era of globalization and the relationship of the modern national music culture and globalization processes have been studied.

Key words: World-music, folklore, culture, music, globalization, national authentication, Indigenization, authenticity.

Сьогодні вже є очевидним, що світ вступив в нову епоху, яка називається глобалізацією. Глобалізація є процесом всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. В результаті її світ стає цілісною економічною, соціокультурною та політичною системою. В ХХ ст. домагання окремих народів на світове панування були зруйновані, з іншого боку – з'явилась необхідність у більш тісному співтоваристві всіх народів та етнічних груп. На місце окремих закритих систем приходять нові економічні, фінансові, медійні та освітні форми, які потребують більшої свободи і мобільності кожної людини.

Особливо інтенсивно проходить процес міжнародної інтеграції у сфері міжкультурних зв'язків. Це обумовлено тим, що універсальний язык мистецтва якомога краще підходить для міжнародної і міжнаціональної дипломатії, оскільки є зрозумілим всім прогресивно настроєним і творчим людям. А сучасні засоби комунікації і глобальний ринок допомагають людям різних культур долати будь-які відокремлені один від одного відстані та інтенсивно вивчати культури один одного.

З другої половини ХХ ст. саме музика, порівняно з іншими видами мистецтва, стає лідером за кількістю і масштабами трансляцій на каналах електронних ЗМІ, за обсягом випуску і продажів музичних записів на компакт-дисках, по чисельному складу аудиторії тощо. Одним із лідерів за темпами розвитку і популярності є напрям «World Music», який одержав планетарне визнання.

Жанр «World Music» є своєрідним синтезом різноманітних етнічних (фольклорних) музичних традицій в єдиному цілому, що супроводжується сучасним поданням матеріалу, актуальним звучанням та роботою з сучасними технологіями.

Напрямок «World Music», в основному, досліджувався такими зарубіжними науковцями та дослідниками як Louise Gray, Richard Nidel, Jesse Russell, Philip V. Bohlman, Ronald Cohn, David Willoughby, Peter Fletcher, які в основному розглядали напрями, течії, виконавців та музичні інструменти «World Music». Так само можна виділити російських дослідників «World Music» В. Соболенко та О. Козлова, які намагаються осмислити філософію даного музичного напрямку в контексті до світової музичної культури. У вітчизняних науковців досліджень напрямку «World Music» не було.

Актуальність дослідження обумовлена відсутністю в цих дослідженнях характеристики «World Music» як явища національної ідентифікації.

Мета статті – з'ясувати, якими засобами музичний напрямок «world music» допомагає національній ідентифікації в умовах глобалізаційних процесів.

Трансформаційні процеси, які відбуваються в Україні, характеризуються значними змінами становища всіх соціальних груп, розпадом старих соціальних зв'язків та формуванням нових, що призводять до кардинальних змін у соціальному становищі груп і в соціальній структурі всього суспільства.

Зараз практично неможливо знайти жодної етнічної спільноти, яка б не випробувала на собі вплив з боку культур інших народів. Саме ця тенденція культурної глобалізації особливо загострює зацікавлення до культурної самобутності. Культурне різноманіття сучасних народів збільшується і кожен з них намагається зберегти та розвинути свою цілісність і культурний вигляд.

У сучасних умовах, як і раніше, культурні форми життєдіяльності передбачають приналежність людини не тільки до якої-небудь соціокультурної групи, але і до її етнічної спільноти. Серед багатьох соціокультурних груп найбільш стабільними є стійкі в часі етноси. Завдячуючи цьому етнос є для людини найбільш надійною групою, яка може забезпечити йому необхідну безпеку і підтримку в житті.

Крім того, наслідками буремних і різносторонніх культурних контактів стає відчуття нестабільності навколишнього світу. Коли оточуючий світ перестає бути зрозумілим, починається пошук того, що допоможе відновити його цілісність і упорядкованість та захистити від труднощів. В цих обставинах дедалі більше людей (в тому числі і молодь) починають шукати підтримку в перевірених часом цінностях свого етносу, які в даних обставинах стають найбільш надійними і зрозумілими. Результатом стає підсилення відчуття внутрішньої групової єдності та солідарності. Через усвідомлення своєї приналежності до етносів люди намагаються знайти вихід із стану соціальної безпорадності, відчуття себе частиною суспільства, яке забезпечує їм ціннісну орієнтацію в динамічному світі та захистить від більших негараздів.

Також закономірністю розвитку будь-якої культури завжди були спадкоємність у передачі і зберіганні її цінностей, так як людині необхідно самовідтворюватись та саморегулюватись. Це в усі часи відбувалося усередині етносів шляхом зв'язку між поколіннями. Якби цього не було, то людство не розвивалося б. Тому можна сказати, що культура є «цементом суспільних стосунків», яка передається від однієї людини до

іншої в процесі політичної соціалізації і контактів з представниками інших культур, а також формує у людей відчуття приналежності до певної спільності, тобто відчуття ідентичності.

Культурні наслідки контактів, що розширюються між представниками різних країн і культур, виражається серед іншого і в поступовому стиранні культурної та національної самобутності. Особливо це очевидно для молодіжної культури, яка носить однаковий одяг, слухає одну і ту ж музику, «фанатіє» від одних і тих же «зірок» спорту, кіно, музики. Це можна назвати проблемою в сфері культурної глобалізації, де ділянки емоцій та смислів тільки обідняються, руйнуючи територію приватного, індивідуального, а уніфікація підриває основи існування такої важливої частини діяльності людини як мистецтво. Тому збереження етнічних культур та їх самобутності, підтримка розвитку етнічних культур та мов, а також питання громадянства, свободи руху та зайнятості є одним з найбільш гострих сучасності.

Говорячи про ідентичність як самоотожнюваність, яка пов'язана із стійким визначеним набором параметрів – починаючи від індивідуального і завершуючи цивілізаційними – можна спробувати побудувати схему розвитку ідентичності, виокремивши при цьому її різні рівні. Вони визначаються типами культури, які виступають домінуючими на певних етапах розвитку суспільних систем. Початковий з них пов'язаний з традиційною етнічною культурою, другий – з національною, третій – з масовою. Для кожного з цих типів культури характерний тип індивіду, відповідно, колективна особистість, яка виступає персоніфікацією роду; особистість, яка володіє комплексом яскраво виражених індивідуальних характеристик; масовізований індивід з невизначеним особистим початком. Кожен з цих типів характеризується абсолютно особливими формами відтворення, світогляду, стратегіями відносин з часом і простором, а також визначеним, які відповідають його характеристикам, засобам ідентифікації.

Можна говорити про те, що сучасна людина дедалі частіше виступає як маргінальна особа, яка живе на межі культур: своєї власної і чужої, що стала для неї референтною. Багато людей заглиблюються в різноманітні субкультури, але для більшості, в період зламу соціальної системи, існує необхідність зачепитися за щось більш стабільне, а саме: за сім'ю та етнос.

Саме зараз почалися процеси індигенізації – повертання до коріння, спроба осмислити те цінне в різних культурах, що необхідно зберегти. Абсолютно точно, що єдиною опорою в цьому може виступати національне та етнічне. На думку російського науковця, доктора культурології Г.В. Костіної, «саме потужний етнічний ідентифікаційний потенціал затребуваний в даний період суттєвих зсувів в культурі, які проходять на всіх її рівнях та підсистемах. Ці трансформації, які проявляються в безпрецедентному ускладненні соціальної організації, в інтенсифікації культурних зв'язків та обмінів, в зростанні культурного різноманіття, у відмові від пануючих в епоху масового індустріального суспільства уніфікації та стандартизації, які приводять до підсилення відчуття катастрофічності буття та психологічної фрустрації. В подібній ситуації соціальної та культурної дезорієнтації індивід прагне до власних коренів, намагаючись отримати втрачену співпричетність до власного народу та його історії».

Налагодження зв'язків у суспільстві, реалізація творчих можливостей кожного індивіда неможлива без потреби у відчутті глибинних коренів. Кожна людина прагне усвідомити себе ланкою в певному стабільному ланцюгу людського роду, що виник з прадавніх часів. Світогляд етнічної групи формується за допомогою символів спільного минулого етносу – міфів, легенд, святинь тощо. Ця культурно-історична спадкоємність у житті етносу досить динамічна і рухлива. А глибинна людська потреба в культурній ідентифікації зберігається протягом усього життя людини.

Національна культура в умовах глобалізації суттєво трансформувалась, викликав появу та поширення нових транснаціональних культурних практик. Тенденції культурної уніфікації та гомогенізації, що вельми виразно виявляються в сучасному світі, дозволяють передбачити, що наднаціональна, глобальна культура, яка формується в наш час, в своїй основі має ще більший ніж це можливо в межах національної культури ступінь спільності та відкриває ще більші можливості для діалогу культур. Так само сучасна глобальна культура виступає як перша суто технічна цивілізація, яка спирається на глобальні системи масових комунікацій, де єдиний стандартизаційний формат взаємозалежної мережі обумовлює соціальну стандартизацію.

Тому можна констатувати, що сучасна музична культура характеризується, з одного боку, розширенням технічних можливостей та трансляції музичних творів, а з іншого, – кризовими тенденціями в цій ділянці культури в більшості регіонів світу. З другої половини ХХ сторіччя саме музика, порівняно з іншими видами мистецтва, стає лідером за частотою та масштабом трансляцій на каналах електронних ЗМІ, за об'ємами випусків та продажів музичних записів на компакт-дисках, за чисельним складом аудиторії тощо. В ситуації, яка склалася, в простір будь-якої національної культури легко проникає музика, яка відноситься до масової культури з її спрощеними та виразними засобами. Разом з тим, музична практика сучасного суспільства характеризується складними процесами обміну, як народними, так і професійними зразками музичної творчості.

Сучасні умови переходу світового співтовариства до загальнопланетарної моделі існування, глобалізації комунікативних процесів і протиріччя їх результатів обумовлюють багатозначність, багаторівневність, плюральність, динамізм міжкультурного музичного простору.

З розвитком суспільства з'явилися нові форми передачі культурних кодів крім фольклорних: література, театр, історія, кіно тощо. Але всі ці форми мають на увазі пасивне сприйняття глядачами інформації. Єдиною більш відкритою та активною формою стала музика. І якщо класична музика ще потребує спокійного сидіння в залі, то нові форми концертів вже дозволяють рухатися разом з музикою, нагадуючи нам про втрачені обряди. Без ритуалу суспільство не може існувати. На зміну язичницьких обрядів прийшли християнські, на зміну християнським в нашій країні з'явилися нові, винайдені спеціально для нової ідеології і в більшості своїй дієві.

Культура нації створюється протягом дуже довгого часу, починаючи з прообразів етнічної міфології і закінчуючи сучасною поетичною творчістю. Світовідчуття прадавніх українців органічно увійшло в ментальність їхніх нащадків. Національні образи світу (часто підсвідомі), стереотипи поведінки, психічні реакції або оцінки

певних подій чи осіб завжди є відображенням етнічної ментальності, тобто того, що можна назвати “духом народу”. Космополітична ж культура, яку донедавна називали інтернаціональною, денаціоналізує особистість, позбавляє її почуття патріотизму і тому шкідлива для нації.

Етнічна музика – це традиційна музика будь-якого етносу, яка не піддалась впливу інших культур. Кожен народ у світі має свою унікальну історію і культуру. Головне достоїнство етнічної музики полягає в тому, що пройшовши через віки, вона зберегла унікальність і характерні риси народу, який її створив. Саме в етнічній музиці робиться акцент на перенесені з народної музики традиційних мотивів, звукорядів, інструментів, манери виконання тощо.

Основою етнічної музики є по-справжньому оригінальне звучання народних інструментів, використання характерних музичних звукорядів та ритмічних малюнків, запозичених з прадавнього шару музичної культури – обрядової, ритуальної музики. Всі напрями етнічної музики об’єднані однією особливістю: вона дарують людям відчуття первісної свободи.

Сьогодні особливого значення набувають етнічні (фольклорні) фестивалі або фестивалі «world music». Не пов’язані із складними релігійними та соціальними питаннями, вони відроджують атмосферу чистого свята. На цих фестивалях реконструюються звичаї та обряди, відтворюється атмосфера безперервної рідної історії, з’являються відчуття спільності на основі мови, території та багатоміткової культури. Процес усвідомлення кожним індивідумом своєї приналежності до певної етнічної спільноти визначає етнічне самоутвердження як норму, коли традиції, мова, культура, звичаї, потреби збігаються з власними інтересами та готовністю їх відстоювати і втілювати в життя; це визначає етнічну ідентичність, тобто сприйняття себе часткою етносу як цілісного суспільного організму. Усі ці чинники відіграють вирішальну роль у забезпеченні життєдіяльності та життєздатності етносу, примножуючи надбання матеріальної і духовної культур. Тому питання збереження фольклору є життєво важливим для будь-якої національної культури, оскільки він є основою складовою, стрижнем цієї культури.

Саме фольклор несе в собі частинку самобутності народу, відображає його ментальність. У кожного народу музика відрізняється своєрідними національними рисами. Протягом довгого періоду, а саме не одно сторіччя, фольклор входив у повсякденний побут народу і передавався наступними поколіннями.

Взаємозв’язок молодіжної музичної культури з фольклором є найбільш очевидним. Взаємодія найбільш давньої і найбільш юної сфери музичної культури здійснюється на різних рівнях. Один з таких рівнів – пряме використання музичного фольклору в практиці сучасних музичних колективів і окремих виконавців: запозичення народних мелодій, манери співу, включення в ансамблі народних інструментів, що дозволяє цим колективам і виконавцям вважатися виконавцями «world music». Саме використання фольклорного матеріалу молодіжною музикою завжди має активний, перетворюючий характер і ніби протиставить етнографічному «музейному» підходу дієвий, «живий» тип поводження з народною музикою. Народні мелодії з їх великим семантичним потенціалом виконують в новій сфері музики ряд естетичних, комунікативних, ідентифікаційних та соціальних функцій.

Варто згадати таких вітчизняних виконавців як Ніна Матвієнко, Енвер Ізмайлов, Роман Гриньків, гурти «ДахаБраха», «АтмАсфера», «Божичі», «Гайдамаки», «Оркестр Янки Козир», «Гуляй Поле», які представляють та прославляють Україну за її теренами на престижних форумах і фестивалях, представляючи найкращі зразки «world music».

Так само можна згадати і перемогу у відборі на "Євробачення-2012" етнічного колективу з Удмуртії "Бурановські бабушки", які залишили за своїми спинами таких популярних російських виконавців, як Діма Білан, Юля Волкова, а також Тімагі. Доречі, делегатка на "Євробачення-2012" від України Гайтана та представниця «Євробачення-2013» Злата Огнєвич також у своїй творчості використовують елементи World Music. Так само, як і переможниця "Євробачення" Народна артистка України Руслана Лижичко.

Одним із жанрів, який поєднав у собі риси народного, етнічного, заглибленого в давнину і сучасного, актуального для нинішньої молоді, став жанр, який одержав назву «world music», до складу якої входять етно-джаз, фольк-рок, етно-рок, етно-поп тощо. Напрямок «World-music» з'явився у 80-ті рр. ХХ ст., завдячуючи пошукам західних поп-зірок і залученню фольклорної музики в рок-музику. У світі існують багато гуртів, які працюють на межі різних музичних жанрів, яких об'єднує зацікавленість до давнини, до того, що пробуджує нашу генетичну пам'ять.

Автор книжки «World music—History and criticism» Найдел Річард пише: «Під терміном «world music» треба розуміти традиційну, фолк або автентичну музику – (а) створену або зіграну місцевими музикантами; (б) природно поєднану з іншими музичними формами; і (в) є частиною практично кожної культури та соціального устрою на планеті. Більш точним визначенням цього стилю є те, що «world music» включає в себе багато форм музики різних культур, які нагадують близьку за змістом або місцеву музику регіону або місцевості».

За музичними уподобаннями створюються групи однодумців, ідентифікують себе відповідно до вибраних музичних напрямів, стилів, або конкретного музиканта-виконавця. Саме в цих групах визрівають і встановлюються оригінальні види культурної поведінки. Відповідно, субкультури, які виникають на основі спільних музичних інтересів у повсякденному спілкуванні молоді, можуть стати частиною процесу культурної інновації.

Народне мистецтво – насамперед, мистецтво духовне, моральне, змістовне, яке не копіюється, а художньо переломлюється через своє сприйняття. І хоча багато фольклористів стверджують, що таке поєднання є неповагою до істинного фольклору та національним традиціям рідної культури, напрям «world music» має величезне значення в розвитку народної музики на естраді, її збереженню та передачі новим поколінням, хай і в своєрідній формі. Завдячуючи використанню сучасних інструментів, сучасних ритмів, інтерпретацій та поєднання фольклору з сучасними жанрами, народна пісня стає більш наближеною до молодого слухача, що відповідає його сучасним музичним смакам і робить фольклор актуальним та затребуваним. А одночасне використання акустичних інструментів (таких як скрипка, флейта, віолончель, бандура, дрімба, цимбали тощо) та електроінструментів робить звучання оригінальним, навіть екзотичним, що також залучає до себе увагу слухача.

Недарма фестивалі «world music» стають одними з найбільш популярних і масових у світі. Достатньо згадати такі величезні вітчизняні форуми, як "Країна Мрій", "Арт-

поле", "Етнoеволюція", "Трипільське коло", "Верхобуж", які, незважаючи на світову економічну кризу, тільки зростають за своїми масштабами. Так само, як переважна більшість українських фестивалів останнім часом намагаються надати один з фестивальних днів або своїх фестивальних майданчиків виконавцям «world music».

Таким чином, виконавці «world music», завдячуючи органічному поєднанню народного мистецтва з прийомами, ритмами, інструментальними особливостями сучасної естради, а також використанню своїх художніх засобів для розкриття характеру твору, продовжують життя народній пісні та її народу.

«World music» вже сьогодні є естетичною моделлю майбутнього, яка не знає расових забобонів і яка будується на принципах міжконтинентальної толерантності та мультикультуралізму.

На вітчизняних фестивалях «World Music» панує атмосфера свободи, розкнутості, сімейної родини, де прийнято спілкуватися українською мовою, одягати національне вбрання і відчувати себе українцем.

Зростання популярності етнічних культур показує як змінюється світ – одностороння орієнтація на науково-технічні досягнення, яка довгий час супроводжувалась зверхнім ставленням по відношенню до традиційних культур (особливо неєвропейських) безумовно, відходить в минуле.

Література:

1. Головатий М. «Етнічна ідентифікація українства: навіщо вона?» / М. Головатий // *Всеукр. загальнополітичний освітянський тижневик «Персонал Плюс»*. – № 43 (194), 27 жовтня – 2 листопада, 2006.
2. Гриценко О. *Нариси української популярної культури* / О. Гриценко (редактор-упорядник), М. Стріха, В. Солодовник – К. : УЦКД, 1998. – 780 с.
3. Зеленев Л. А. *Современная глобализация: состояние и перспективы* / Л. А. Зеленев, А. А. Владимиров, Е. И. Степанов – М. : ЛЕНАНД, 2010. – 304 с.
4. Міценюк Н. М. *Сутність та роль культурної та етнічної ідентичності в процесі міжкультурної комунікації* / Н. М. Міценюк // *Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XI, част. 2. – К., 2009.
5. Мочалин Б. В. *Молодежная музыкальная субкультура как форма культуротворческой активности молодого поколения* / Б. В. Мочалин // *Теория и практика эстрадно-джазового музыкального образования*. Сб. науч. трудов. Вып. 1. – Белгород : ИПЦ «ПОЛИТЕРРА», 2004. – 176 с.
6. Мусиездов А. А. *Социальная трансформация сквозь призму изменения идентичностей в украинском обществе* / А. А. Мусиездов // *Посткоммунистические трансформации: векторы, направления, содержание*. / Под ред. О. Д. Куценко и др. – Харьков : 2004. – 418 с. – С. 275 – 307.
7. Тормахова В. *Современная популярная музыка и фольклор: к проблеме ассимиляции (на примере творчества Энвера Измайлова)* / В. Тормахова // *Київське музикознавство*. Зб. статей. – К., 2003. – Вып. 10. – С. 240–253.
8. Свинаренко А. М. *Міжпоколінні особливості колективних ідентифікацій в умовах інтенсивних соціальних змін: дис... канд. соціол. наук: 22.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка*. – К., 2004. – 16 с.
9. Nidel Richard; «World music : the basics» / Richard Nidel. p. cm. Includes bibliographical references and index.